

respicit favorem personæ, quam ipsius iudicii, ut recte, atque etiam honeste fiat.

15. *Quis incurrat hanc censuram, auctor fraudis, aut executor.* — Sed interrogari potest, quando unus est auctor, vel inventor deceptionis, alius vero executor, quis illorum incurrat hanc censuram. Respondeo, mea sententia utrumque incurrere, quia uterque est deceptor; vel si accommodare velimus terminos ipsius textus, alter est fictor, scilicet inventor mendacii; alter fraudator, scilicet executor. Quare, etiamsi plures ad executionem concurrant fingendo, vel proferendo mendacia in ordine ad talem effectum, illo consecuto omnes incurrunt. Altera interrogatio est, an hæc lex intelligenda sit tantum de iudiciis, et iudicibus Ecclesiasticis. Posset enim aliquis hoc existimare, quia Ecclesiastici canones solum ponunt formam, et modum servandum ab Ecclesiasticis iudicibus. Sed dicendum est, legem esse universalem, et iudices seculares comprehendere. Quod colliguntur ex illis verbis textus: *Auctoritate Sedis Apostolicæ, aut alia quacumque*; nam in rigore omnem iudiciariam potestatem comprehendunt; tum etiam quia semper est sermo de iudicio, et iudice indefinite et absolute, neque fit restrictio ad Ecclesiasticum. Unde Navarrus dicit nihil referre, an iudex sit clericus, vel laicus. Denique in his, quæ ad bonos mores pertinent, Ecclesia per suos canones potest modum ponere secularibus iudicibus.

Excommunicatio contra laicos compellentes Prælatos Ecclesiasticos ut res Ecclesiasticas laicis submittant, et contra eos qui res sic habitas non dimiserint.

16. *Cap. 2 de Rebus Eccles. non alien.* — Nona excommunicatio sumitur ex cap. 2 de Rebus Eccles. non alien., in 6, ubi prohibentur Prælati Ecclesiastici, ne immobilia bona vel jura suarum Ecclesiarum sine consensu Capitali, et licentia Sedis Apostolicæ subjiciant laicis; et in clericos vel Prælatos contrarium facientes suspensionem fert ipso jure; quam infra suo loco explicaturi sumus cum ipso textu, quia hæc est poena ibi principaliter lata. Adjungitur vero duplex excommunicatio. Prima est contra laicos, qui compellunt clericos ad hujusmodi contractus faciendos, et qui ante illam legem similem vim fecerant, nisi post competentem monitionem (remissa submissione) Ecclesiastica bona

in sua libertate dimittant. Ut autem hic casus intelligatur, adverte submittere Ecclesias, aut earum bona, vel jura laicis personis, variis modis fieri posse, ut ex illo textu sumitur, scilicet, constituendo illos patronos, vel advocatos Ecclesiarum, vel recognoscendo eos ut patronos, ac si talia bona, vel jura ab illis haberent. Clerici ergo, seu Prælati Ecclesiarum prohibentur hanc submissionem facere (nisi modo et in casibus a jure permissis) in perpetuum, aut ad tempus non modicum; quod juxta Glossam ibi, Sylvestrum, Antonium, Navarrum, et omnes, debet esse tempus decem annorum. Quia ergo nobiles laici interdum opprimebant Ecclesias, ut eis submitterentur a Prælati, ideo in eo cap. censura fertur contra eos, qui hujusmodi vim vel antea Ecclesiis fecerant, vel postea fecerint.

17. *Quæ monitio requiratur in secundo casu excommunicationis.* — Ubi solum est notanda differentia, quod ad incurrendam illam excommunicationem prout fertur propter actum futurum non requiritur alia monitio præter eam quæ per hanc legem; prout vero fertur propter actum præteritum, requirit novam monitionem ab homine factam; et alioquin non censetur quis esse contumax. Et probabile existimo talem monitionem debere esse trinam, prout sentit Gloss. ibi; Sylvest., *Excomm.*, 9, casu 19. Quamvis Navarr., c. 27, n. 126, dicat sufficere unam tam in hoc casu, quam in omnibus, in quibus jura requirunt monitionem ad incurrendam censuram per ipsum jus latam, et affert probabiles conjecturas; sed non video rationem cogentem. Unde cum contraria sententia favorabilior sit, et graves auctores habeat, et rationem fortasse probabiliorem, satis tuta est in conscientia; maxime cum in hoc loco textus requirat competentem monitionem; competens enim monitio in jure intelligitur trina.

18. *Secunda excommunicatio est, quando hi contractus licite fiunt cum consensu et licentia requisitis, si laici aliquid usurpent, præter id quod ex natura vel conditione talis contractus eis debetur; nam si legitime admoniti illud non restituant, excommunicationem incurrunt; quod eodem modo intelligendum est. Denique declarat Navarrus hanc submissionem esse illam, quam Hispani, *Commendam*, appellant; et sub aliis pœnis prohibetur in legibus illius regni, lib. 4 Ordin., tit. 3, lib. 4.*

Decima excommunicatio contra religiosos quarundam religionum exercentes aliquas actiones, in cap. unic. de Religiosis domibus, in 6, prohibitas.

19. *Secunda excommunicatio ejusdem textus.* — Decima excommunicatio sumitur ex cap. unico, § Confirmatus, de Religiosis domibus, in 6, ferturque contra religiosos, qui paupertatem in communi profitentur secundum regulam suam, quorum religio post Concil. Lateranense sub Innocentio III celebratum, id est, post annum 1215, confirmata est; quam censuram hi religiosi in tribus casibus incurrunt. Primus est, si aliquem ad suam professionem de novo admittant; secundus si novam domum vel locum acquirant; tertius si jam habita alienent, sine Sedis Apostolicæ licentia. Quæ limitatio ad omnes tres casus refertur, ut per se notum est. Hæc vero excommunicatio jam parum est utilis; nam ibidem in § Sequenti excipiuntur ab hac prohibitionem quatuor ordines Mendicantes antiquiores propter eorum approbationem, et evidentem utilitatem. Unde simili modo excipitur quælibet alia religio postea similiter approbata, ut ex bullis et privilegiis singularum religionum intelligendum est. Quocirca illæ religiones, de quibus textus hic loquitur, vel jam non extant, vel rarissimæ sunt; et ideo non est quod in hac excommunicatione amplius declaranda immoremur. De alia vero simili quæ habetur in Clement. ult. de Pœnis, dicam in sectione sequente.

20. *Non extendi hanc excommunicationem ad instituentes novam religionem.* — Addunt vero Angelus, *Excomm.*, 7, casu 22, et Sylvest., *Excomm.*, 8, n. 45, excom. 20, et Navarr., cap. 27, num. 127, in hoc eodem textu excommunicari eos, qui instituunt novum ordinem religionis, aut accipiunt novum habitum illius. Sed ego non invenio hanc excommunicationem in illo capitulo; nam illa prohibitio habetur in prima parte illius capituli, ubi est sermo de religionibus non confirmatis; et ibi nulla adjungitur excommunicatio. Postea vero in § 4, additur prohibitio illorum trium casuum, quos retulimus, qui pertinent ad religiones confirmatas, ut patet ex princip. § Confirmatos autem, etc. Excommunicatio autem, quæ ibi subjungitur, evidenter refertur solum ad casus in eodem § prohibitos, non vero ad superiorem prohibitionem. Quod patet, tum quia sunt capita, et leges diversæ; tum etiam ex contextu ipsorum

verborum; nam post illos tres casus additur: *Si vero secus præsumptum fuerit, nec personarum receptio, nec domorum, vel locorum acquisitio, aut ipsorum, cæterorumque bonorum alienatio valeat; et nihilominus contrarium facientes sententiam excommunicationis incurrant.* Ex quo textu manifeste constat illa verba, *Si vero secus præsumptum sit*, solum ad tres casus proxime præcedentes referri. Cum ergo posteriora verba, *Et nihilominus contrarium facientes*, ad eandem materiam referantur, manifestum videtur hanc excommunicationem non extendi ad religiones nullo modo a Sede Apostolica approbatas. Unde Cajetanus hanc excommunicationem non admisit, quia in eo casu non incurritur ex vi hujus juris, vel alterius, quod in jure communi habeatur. At Sylvest. refert Joan. XXII in quadam Extravag. quæ incipit *Sancta mater Ecclesia*, quam dicit referre Panormitanum, hujusmodi excommunicationem tulisse. Tamen ex Extrav. Joann. XXII de Religiosis domibus hæc excommunicatio non colligitur, ut notavit Cajetanus, verbo *Excommunicatio*, cap. 5, nec aliam de hac materia ab illo habemus, etiam in Bullario Romano. Panormitanus vero, ex Joanne XXIII, illam Extrav. refert, quæ videtur, ait, *ipso facto excommunicare istos, qui adveniunt novam religionem*, etc. Ubi adverte Panormitanum non invenisse hanc excommunicationem in jure communi, et ideo ex illo non attulisse illam; sed potius dicendo, *Hodie est quedam Extravagans*, etc., significasse ante illam non fuisse hujusmodi excommunicationem ipso jure latam. Deinde expendo, non omnino asserendo, sed subdubitando dicere, *Quæ videtur ipso facto*, etc. Sed neque illa extat, unde neque de illa nobis constat, multoque minus de censura illius; propter quod censeo illam non obligare, neque ex vi illius talem excommunicationem incurrere.

Excommunicatio contra imponentes tributa personis Ecclesiasticis, exponitur.

21. *Cap. Quaquam, de Censibus.* — Non prohibetur hac lege exigi a personis Ecclesiasticis. — De quibus bonis possit exigi a clerico pedagium, etc. — Undecima excommunicatio sumitur ex cap. Quaquam, de Censibus, in 6. Et fertur contra eos, qui imponunt, vel exigunt ab Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis, pedagia, quidagia, et similia tributa, per se, vel per alium, suo

vel alieno nomine, pro personis ipsis, aut rebus suis propriis, quas non deferunt, vel transmittunt causa negotiationis. Ubi recte advertit Cajetanus, cap. 39, hæc prohiberi sub hac censura, quatenus sunt onera, et tributa, non vero si sint stipendium justum pro aliquo negotio; nam pedagium, v. gr., est tributum, quod exigitur solum ratione transitus; si tamen per flumen transeundum est in navicula, exigere aliquid pro illo transitu, non est contra hanc legem. Similiter quidagium dicitur, quod solvitur pro ducatu, seu ostensione itineris, quod tunc est tributum, quando homo non vult ducem viæ, neque illum accipit, et solvere cogitur; si autem clericus hujusmodi ducem conducat, ille juste exigit stipendium, quia illud non est tributum. Rursus advertit Cajetanus, omnia illa tria verba, *exigere, extorquere, compellere*, significare coactionem aliquam; tamen non esse hic necessariam majorem coactionem, quam illam, quæ communiter fit petendo hæc tanquam debita, et impediendo transitum personarum, aut rerum, donec exsolvatur; nam ex illis tribus verbis sub disjunctione positus satis colligitur quodlibet illorum sufficere; ergo exigere satis est; ergo a fortiori reliqua, quia plus addunt. Tandem advertendum est, hic non solum prohiberi exigere hæc tributa a personis Ecclesiasticis ratione proventuum Ecclesiasticorum, sed etiam ratione propriorum honorum, quæ secum deferunt, vel transmittunt, quocumque titulo illa possideant. Solumque fit exceptio, quando talia bona deferuntur aut transmittuntur ad exercendam mercaturam, quæ tunc exerceri dicitur, quando res emitur in uno loco, ut in alium deferatur, ut ibi cum aliquo lucro vendatur. Unde si clericus transmittat fructus vel sui beneficii, vel sui patrimonii, ut alibi eos vendat, non possunt exigi ab eo vectigalia, seu pedagia. Idemque erit, si ea, quæ emit ad usus suos bona fide, et sine animo negotiandi, postea transmittat, ut vendantur, quia jam illis non indiget, ut specialius attigit Navarrus, num. 128.

22. Num censura hæc sit reservata in Bulla Cœnæ. — Sylvestri opinio. — Excommunicatio hæc non incidit cum 5 in Bulla Cœnæ supra explicata. — Exigens a clerico vectigalia prohibita an incurrat excommunicationem hujus capituli. — Hic vero inquiri potest, an hæc censura, licet non sit reservata in hoc cap., censenda sit reservata in Bulla Cœnæ. Nam Sylvester, verb. *Excommun.*, 9,

num. 29, excomm. 21, affirmat. Duæ autem sunt clausulæ in Bulla, in quibus videri potest facta hæc reservatio, et utramque indicat Sylv. Prior est quinta in ordine supra a nobis posita, ubi excommunicantur, qui augment, vel imponunt nova pedagia, cum ad id potestatem non habeant, vel sic imposita exigunt; et per hanc non fit proprie talis reservatio; nam hæc leges censuras ferunt propter causas valde diversas; nam in Bulla Cœnæ excommunicantur, qui exigunt vectigalia ibi prohibita, id est, sine potestate, et contra eandem clausulam imposita, ut ibi cum Cajetano, Navarr., et aliis declaravimus, quod non est factum in favorem clericorum, sed omnium fidelium. At vero hæc lex est specialis in favorem clericorum, et prohibet exigere ab eis vectigalia, quæ alioqui juste imposita sunt pro personis non privilegiatis. Unde qui hæc exigit a clericis, licet incidat in hanc censuram, quam tractamus, non tamen in Bullam Cœnæ; et ideo talis excommunicatio reservata non est. At vero exigens a clerico vectigalia per se prohibita contrahet excommunicationem reservatam in Bulla Cœnæ, quam etiam contraheret, si exigeret a laico. Dubitari vero potest, an tunc contrahat etiam excommunicationem hujus cap. Quamquam. Videtur enim non incurrere, quia illa revera non sunt vectigalia, cum legitima potestate non sint imposita. In contrarium vero est, quia, si hæc lex prohibet exigere a clericis vectigalia etiam justa respectu aliorum, multo magis iniqua. Et ita quidem dicendum videtur, quod licet non esset in Bulla Cœnæ illa clausula posita, et excommunicatio lata, incurreretur ex vi hujus capituli. Nunc vero ad rem moralem parum refert, quod ex vi utriusque legis talis censura incuratur, quia in re unus est titulus, seu una causa, qua explicata omnino tollitur per absolutionem illa excommunicatio, quatenus ab utraque lege dimanat, et in eo tantum casu erit illa excommunicatio reservata.

23. Excommunicatio hujus cap. coincidit cum 18 explicata in Bulla Cœnæ. — Altera clausula Bullæ, per quam videri potest facta hæc reservatio, est 18 a nobis posita, in qua excommunicantur, qui hujusmodi collectas, seu onera Ecclesiasticis personis imponunt, aut ab eis accipiunt. Et de hac clausula hoc etiam negat Navarr., quia in ea solum prohibentur onera et exactiones, quæ petuntur ratione proventuum Ecclesiasticorum. Verumtamen in illa clausula distinguuntur

onera, quæ personis, vel bonis Ecclesiasticis imponuntur; et licet quoad ea, quæ in bonis redditibus Ecclesiasticis, tamen quoad ea, quæ imponuntur personis, non fit limitatio ad exactionem, vel onus, quod imponitur ratione honorum Ecclesiasticorum, sed absolute de oneribus talibus personis impositis; pedagium autem, quod ratione sui ipsius a persona Ecclesiastica exigitur, propriissime comprehenditur sub illa generali clausula. Unde quoad hanc partem certa mihi videtur sententia Sylvestri; sicut etiam erit certa, si exigatur portorium de bonis aut fructibus Ecclesiasticis. Quando vero exigitur de aliis bonis propriis Ecclesiasticæ personæ, res est magis dubia propter rationem Navarræ. Nihilominus tamen etiam in hoc mihi magis placet sententia Sylvestri; nam, licet illa exactio immediate fiat propter bona, tamen indirecte, et mediate est potius onus personæ, quam honorum. Onera enim in bonis posita sunt illa, quæ per se debentur ratione fructuum, ut in eadem clausula Bullæ videtur satis exponi, a quibus oneribus non sunt exempta omnia bona Ecclesiasticarum personarum, si ipsa bona Ecclesiastica non sunt, nec fructus eorum, ut ibidem exposuimus; hoc vero onus, quod exigitur pro sola transmissione, aut vectione rerum propriarum, magis videtur redundare in personam, sicut exigere alia tributa, quæ pro rebus emptis imponuntur, ut illud, quod vulgo dicitur, *sisca*, et similia, censentur onera personalia, ideoque in illa clausula prohibita sub censura reservata; idem ergo in præsententi dicendum censeo.

24. Cap. Quoniam, de Immunitate Ecclesiarum, explicatum relinquatur in Bulla Cœnæ. — Duodecima excommunicatio sumitur ex cap. Quoniam, de Immunitate Eccles., in 6; illa vero inclusa est in 13 et 14 clausula Bullæ Cœnæ, quæ est contra impediendum jurisdictionem Ecclesiasticam, vel Ecclesiasticos iudices illa utentes; et ideo in ea morari non est necesse.

25. Cap. ultim. de Immunitate Ecclesiarum, est explicatum in 15 excommunicatione Bullæ Cœnæ. — Potest contrahi excommunicatio hujus cap. non incidendo in censuram Cœnæ. — Decima tertia sumitur ex cap. ultimo de Immunitate Ecclesiarum, ferturque contra temporales dominos, qui præcipiunt suis subditis, ne officia seu obsequia communia reipublicæ personis Ecclesiasticis exhibeant,

scilicet ne coquant panem, etc. Quem textum supra explicavimus circa Bullam Cœnæ in clausula 15, in fine; nam hæc censura ex parte etiam lata est in illa clausula, et Papæ reservata. Dico autem, *ex parte*; nam ibi solum excommunicantur facientes vel servantes statuta Ecclesiasticæ libertati contraria; ostendimus autem ibi hujusmodi fore statutum, quo hæc obsequia prohiberentur. Et ita explicuimus verbum *præsumendi*, in hoc textu positum. Qui ergo tale statutum conderet, et ex vi hujus cap. ult., et ex vi Bullæ Cœnæ excommunicatus esset; reservationem autem haberet ex vi Bullæ tantum. At vero cap. hoc non loquitur solum de statuto, sed absolute de præcepto; et ideo qui absque lege lata hæc præciperet quocumque modo imperando, censuram hujus cap. contraheret, non tamen Bullæ, nec reservationem, ut per se constat.

Excommunicatio contra religiosos habitum suæ religionis dimittentes, aut ad studia sine Prælati licentia accedentes, exponitur.

26. Cap. 2 Ne clerici vel monachi. — Quælibet ex his actionibus sufficit ad incurrendum. — Decima quarta sumitur ex cap. 2 Ne clerici vel monachi, in 6. Que fertur contra religiosos propter alterutram ex duabus causis; et extenditur deinde ad quosdam alios. Prohibentur ergo in primis religiosi professi ne in scholis, vel alibi habitum suæ religionis dimittant. Secundo prohibentur, ne ad quælibet studia litterarum accedant sine licentia sui Prælati cum consilio sui conventus, vel majoris partis ejus. Et subjungitur: *Si quis autem horum violator temerarius extiterit, excommunicationem incurret ipso facto.* Circa quæ verba primo advertendum est, illam particulam, *horum violator*, non esse intelligendam collective, sed distributive; alias qui temere habitum dimitteret, et ad studium absque licentia non iret, hanc censuram non incurreret, quod est contra omnes Doctores, et contra textus intentionem; ergo similiter e contrario, si religiosus sine legitima facultate, juxta hunc textum requisita, ad studium eat, quamvis habitum non dimittat, hanc censuram incurret.

27. Ad censuram hanc non sufficit sola habitus spoliatio. — Temeraria dimissio habitus, quæ dicatur. — Circa priorem partem advertendum est, aliud esse dimittere habi-

tum, aliud se habitu spoliare; nam si religiosus exuat se vestimentis, ut dormiat, vere et proprie non dicitur dimittere habitum suum. Unde, licet fortasse in eo peccet vel contra suam specialem regulam, vel contra debitam decentiam et modestiam, vel quia præbet aliquod scandalum, vel ex intentione mala etiam mortaliter, ut si id faciat ad liberius, vel voluptuosius peccandum, non incurret hanc censuram, quia tunc non dimittit habitum secundum communem et moralem modum loquendi, ut advertunt Sylvester, *Excommun.*, 9, censura 24, num. 51 et 52; et Navarr., num. 134; et sumitur ex Palud., in 4, dist. 18, quæst. 3, casu 12, num. 41, quamvis Antonin. et Armil. oppositum sentiant sine sufficienti fundamento, quia lex pœnalis non est extendenda extra proprietatem verborum, ut communi usu accipiuntur. Et eadem ratione non censebitur dimittere habitum, qui superiores vestes deponit ad breve tempus, ut facilius ludere possit. Propria ergo dimissio habitus est, quando fit mutatio in alium habitum ad se occultandum, vel incedendum hoc modo. Temeraria autem dimissio dicitur, quoties fit sine rationabili causa, et cum contemptu regulæ, seu legis, juxta doctrinam D. Thomæ, ibi a Cajetano ponderatam, 2. 2, quæst. 53, art. 3, ad 3. Unde si dimissio habitus fiat ex causa rationabili, qualis erit defensio propriæ vitæ, vel famæ, aut proximi, aut vitare scandalum grave, et similes, tunc non potest dici temeraria, quia prudenter fit. Item, licet causa non sit rationabilis, tamen si non fiat dimissio ex contemptu, sed ex ignorantia culpabili, vel passione, vel levitate animi cum aliqua apparenti excusatione, non dicitur etiam temeraria dimissio, quaterminus bis in eodem textu repetitur; et ideo cum omni proprietate verificandum est.

28. *Spoliatio habitus sine illius dimissione non sufficit ad hanc censuram.* — Ex his ergo colliguntur tres regulæ generales. Prima est. Quoties depositio, vel spoliatio habitus fit absque dimissione illius, non incurritur hæc censura. Patet, quia textus loquitur de dimissione, et exemplis jam hoc satis declaratum est. Unde quando non totus habitus, sed aliqua pars ejus dimittitur, si ea quæ retinetur, est proprius habitus religiosi, quo satis cognosci possit, etiam non incurrit. Imo etiam si religiosus partem alterius habitus, seu communem vestem accipiat, si tamen eam partem religiosi habitus, quam habet, non

occultet, et per eam satis cognosci possit, ut religiosus, id non satis erit ad incurrendam censuram hanc. Probatur, quia tota illa non est dimissio simpliciter, sed solum ex parte, et secundum quid. Et præterea ex illa non sequitur incommodum, quod illa lex vitare intendit, videlicet ne detur religiosi vagandi licentia; ergo illa actio neque est contra verba, neque contra finem hujus prohibitionis. At vero si quis dimitteret partem habitus, v. gr., superiorem, et aliam loco illius acciperet, qua se occultaret ad liberius vagandum, seu sine causa rationabili, jam tunc ille incurreret censuram, quia illa esset dimissio habitus in textu prohibita. Nam licet demus aliquam partem habitus, vel signum religiosi subtile retineri, nihilominus absolute et simpliciter hic et nunc in exteriori specie seu forma, in qua potissime habitus consideratur, ille non gestat habitum religiosum; et ideo vere ac proprie dicitur dimittere illum. Idemque dicendum censeo, etiamsi dimissa una parte habitus nullum alium induat, si in ea, quam retinet, nullum signum religiosi manet, et id facit ad incedendum illo modo, et se occultandum; nam licet non omnis spoliatio habitus sit dimissio, tamen aliqua, quæ fit tali modo, et contra finem talis legis, propriissime dicitur et est habitus dimissio.

29. *Propter dimissionem habitus ex causa rationabili non incurritur hæc censura.* — Secunda regula est, quoties dimissio habitus fit ex rationabili causa, vera, vel apparente, propter illam non incurri hanc excommunicationem. Patet in primis, si dimissio ex honesta causa fiat; nam illa excusat a culpa; ergo a censura. Unde in eo casu præcipue loquuntur et expressius dicti auctores. Adde vero, etiamsi non omnino excusatur a culpa, propter ignorantiam culpabilem, vel propter quemdam nimium timorem ad tuendam vitam, vel alienam, ubi in re ipsa necessarium non esset, excusari ab hac censura, quia, licet ille tunc male dimittat habitum, non tamen temere, sed, ut ita dicam timide, vel ignoranter; ergo ille tunc non potest dici temerarius transgressor, ut illa lex loquitur, qui loquendi modus non minorem energiam habet, quam verbum *presumpserit*, quod, dum in his legibus ponitur, excusat operantes ex metu, vel ignorantia etiam culpabili, ut sæpe notavimus cum communi sententia. Hinc probabile etiam est, quod Antoninus docet, 3 part., tit. 24, cap. 53, et Sylvester, verb. *Habitus*, quæst. 2, si reli-

gius dimittit habitum ad breve tempus, et alium induat propter ludicram aliquam actionem occasione alicujus festi inter ipsos religiosos efficiendam titulo cujusdam honestæ lætitiæ, non incurrere in hanc censuram, quia illa revera non potest dici temeraria dimissio. Et ad hunc modum de aliis casibus particularibus judicandum est.

30. *Dimissio quælibet habitus sine rationabili aut apparenti ratione, est causa hujus censuræ.* — Tertia regula sit: quotiescumque dimissio habitus fit sine causa rationabili, vel saltem apparente necessitate, est sufficiens causa hujus censuræ. Probatur, quia est temeraria dimissio, quia et est sine ratione, et cum contemptu sufficiente, id est, cum voluntate dimittendi, non obstante prohibitione; nec enim major contemptus necessarius est. Unde regula procedit, etiamsi dimissio solum ad tempus fiat, quia textus simpliciter loquitur, et non tantum de dimissione in perpetuum. Patet etiam ex ratione illius legis, quæ non fuit solum vitare propriam apostasiam, quæ maxime fit per dimissionem perpetuam habitus, sed ad impediendam vagandi libertatem, ad quam ordinarie fit temporalis dimissio habitus. Hanc ergo etiam cohibuit hæc lex per hanc censuram. Unde amplius extenditur etiam ad tempus breve, quia etiam in hoc lex nihil distinguit, et non fert censuram propter durationem in carentia habitus dimissi, vel usu alterius, sed propter temerariam dimissionem, quæ in puncto (ut sic dicam) consummatur, et tunc incurritur censura, sive brevius, sive diutius postea duret. Tamen advertere oportet multum ad hoc referre posse intentionem dimittentis; nam, si a principio dimisit intentione diutius vagandi vel permanendi illo modo, licet paulo post mutata intentione ad suum habitum revertatur, non excusabit censuram. Idemque censeo, si a principio nihil cogitavit de brevitate, aut longitudine temporis, sed simpliciter voluit dimittere ad suum beneplacitum, vel quantum necesse esset ad pravam actionem, quam intendebat; utraque enim dimissio est gravis, et directe contraria legi; unde a principio etiam fuit sufficiens ad contrahendam censuram.

31. At vero, si a principio quis intendit dimittere ad brevissimum tempus, ut, v. gr., per horam, ut liber, et occultus incedat, vel cujusdam levitatis, vel recreationis causa, vel etiam ut eat ad committendum aliquod

peccatum mortale, tunc videri potest illa dimissio levis in suo ordine, quidquid sit de alia malitia extrinseca alterius speciei, quia in ratione dimissionis videtur habere materiam levem. Nihilominus tamen etiam in hoc casu probabilior sententia est non vitari censuram, sed in ipso puncto dimissionis contrahi, quia gravitas hujus delicti non est pensanda ex duratione temporis, etiam mente præconcepta, et voluntate intentata; nam, licet hoc multum augeat, tamen ipsa dimissio habitus per se est res gravis, et sufficiens ad peccatum mortale, quod peccatum est huic legi contrarium, et materia hujus censuræ; est ergo sufficiens causa illius; quod plane sentiunt Sylvester, Navarrus, et alii supra citati. Quod si interdum (ut supra retuli) aiunt dimissionem hanc ad breve spatium non esse sufficientem causam censuræ, id intelligunt, quando vel non est temeraria dimissio, sed ex aliqua apparenti causa, vel non est dimissio, sed tantum spoliatio habitus, ut in principio distinxi, et sæpe pendet ex prudenti arbitrio, ut Sylvester, et Navarr. indicant.

32. *Religiosus induens habitum alterius religionis incurrit.* — *Angeli limitatio.* — *Exponitur.* — Amplificatur præterea hæc regula, ut procedat etiam si quis habitum suæ religionis dimittat, ut immediate induat habitum alterius, quia in textu expresse dicitur: *Ne quis temere habitum suæ religionis dimittat*; non enim dicit, *religionis*, absolute, ut inde excusari possit, qui, retento habitu religioso, suum mutat; sed dicit *suæ*, quod aperte etiam in illo casu committitur; et ita hæc est communis sententia, ut Navarr. supra refert. Aliqui vero eam limitant, nisi assumat habitum alterius religionis, ut in ea perpetuo maneat. Quod sentit Angel., *Excomm.*, 7, casu 27, qui generalius etiam loqui videtur non solum de ingrediente, sed etiam de induente quomodolibet habitum alterius religionis. Et ratio etiam ejus huc tendit, scilicet, quia una est religio generaliter assumpta per tria vota. Quæ ratio frivola est, cum hoc non tollat distinctionem religionum, quam aperte observavit textus in illa particula, *suæ*. Proprius ergo adhibet illam limitationem Cajet., cap. 61, et reddit rationem, quia illa non est temeraria dimissio habitus suæ religionis, quia cum aliam ingrediatur, jam prior non est sua. Quod recte procederet, si transitus ad aliam religionem esset rationabilis, vel saltem si sup-

poneretur esse validus, quia tunc non est vere dimissio temeraria. At vero, si transitus sit irrationabilis, et contra jus, ut Cajet. supponit, non video quomodo ille possit excusari a temeraria dimissione, cum gravissime ille peccet dimittendo habitum suæ religionis, et ingrediendo aliam. Item illa religio, quam dimisit, revera erat sua eo tempore, quo illam dimisit, et tunc irrationabiliter dimittit; ergo temere. Addo etiam postea manere suam jure et obligatione, etiamsi in intentione, et voluntate non maneat, quod imperitiosus est.

33. *An occultatio habitus sufficiat ad hanc censuram. — Opinio affirmativa. — Prima opinio. —* Præterea amplificari solet hæc regula, ut procedat non solum in propria et physica, ut sic dicam, dimissione habitus, sed etiam in occultatione, quæ moraliter reputatur quædam dimissio, quia per occultationem fit, ut talis persona in exteriori habitu religiosa non appareat, quod est moraliter (ut sic dicam) exuere habitum religionis. Quod etiam colligi potest ex fine illius legis, scilicet tollere vagandi licentiam; nam hæc etiam ex tali occultatione æque sumi potest. Atque ita sentiunt Navarr., dict. num. 131, cum Glossa in Clement. 2, verb. *Extrinsecus*, de Vita et hon. cleric., et idem tenent Sylvester, Cajet., et alii. Hæc tamen sententia difficultate non caret, quia lex pœnalis amplianda non est ultra verborum proprietatem; hæc autem lex, quæ pœnalis est, non loquitur de occultatione, sed de dimissione; occultatio autem in rigore et proprietate non est dimissio, et illa consideratio moralis est amplificatio quædam, quæ in materia odiosa parum valet, neque etiam similitudo a paritate rationis. Propter quæ tenuit hanc sententiam Panorm., in cap. Deus qui, de Vita et hon. cleric., num. 4. Ubi plus justo eam extendere videtur; sentit enim, quod licet exterior habitus religiosus tollatur, si interior retineatur et per alium occultetur, non incurritur censura, propter rationem supra tactam, quia illa non est dimissio simpliciter; cujus contrarium nos supra in eo casu diximus, et huic rationi satisfecimus.

34. *Resolutio. —* At vero quando ex habitu religioso nihil dimittitur, sed alius superinduitur, qui personam seu religionem ejus occultat, mihi videtur vera Panormitani sententia, quia ratio facta est efficax, neque in hac lege est sub censura prohibita omnis occasio vagandi, sed solum illa, quæ est per

habitus dimissionem. Item, quia, si religiosus aliis modis occulte incedat, v. gr., intra currum, vel in tenebris, aut facie cooperta, non propterea contrahet hanc censuram. Quod si Cajetan., Navarr., et alii attentè legantur, in re non dissentiunt; aiunt enim, si quis non ita occultet habitum religionis, quin ab illis, cum quibus familiariter versatur, dignosci possit, etiamsi ita occultet, ut respectu aliorum lateat, non incurrere hanc censuram. At vero, si ex habitu nihil dimittit, non potest moraliter non cognosci ab his, cum quibus familiariter conversatur; ergo juxta illam doctrinam in eo casu non incurritur censura. Si ergo occultatio etiam respectu familiariter conversantium est sufficiens causa hujus censure, ideo est, quia non fit sine aliqua dimissione habitus, saltem quoad aliquam partem notabilem; tunc enim jam verba legis in proprietate verificantur, ut supra declaratum est. Circa hanc vero partem videndum est novum jus Concilii Trident., sess. 5, c. 19 de Reform. regular., quod nunc non expono, quia in eo nulla excommunicatio fertur.

35. *Qui accessus ad studium sit prohibitus per hanc legem. —* Circa alteram partem de accessu ad studium sine licentia legitima, existimo sermonem esse, quando eundem est ad habitandum extra clastrum propter studium; nam ad ordinarium modum eundi ad scholas habitando in proprio conventu non est necessarium, ut licentia detur a Prælo cum consilio majoris partis capituli; ita Cajetan., dict. cap. 61. Hinc recte colligens, quando religiosus mittitur ad locum, ubi est studium, ut ibi habitet in conventu sui ordinis, in quo, vel ex quo studiis aut lectionibus vacet, non procedere dispositionem hujus canonis, quia tunc immediate non datur licentia eundi ad studium, sed ad alium conventum, licet finis missionis sit studium.

36. *A quo Prælo danda sit licentia hæc et quomodo. —* Advertit etiam Cajetan. in illo textu sermonem esse de Prælo conventuali, ejusque potestatem limitari ad dandam facultatem eundi ad studium in dicto sensu, scilicet ut in eo extra conventum ordinis religiosus habitet. Limitatio autem est, ut non possit illam dare sine consilio conventus vel majoris partis ejus. Circa quam limitationem Glossa ibi, verb. *Conventus*, advertit alibi concedi Prælo, ut solus det licentiam, et putat illud esse singulare, indicans hoc esse ordinarium jus. Alioqui cur in hoc speciali casu hoc gravamen Prælo imponeretur? Sed oppositum

verius est, ut Cajetanus sentit, cap. 61, et Navarr., num. 133. Quia jure communi tota potestas est penes Abbatem, ut alibi (Deo dante) ostendemus. Hoc ergo est jus speciale. Ratio autem ejus potest esse, vel quam reddit Cajetan., quia ex hac honesta causa pronus est animus religiosorum ad exeundum extra clastra, vel quia dare licentiam ad habitandum extra monasterium, præsertim juvenibus, ut solent esse studentes, est res gravis, multoque consilio indigens.

37. *Requiraturne ad hanc licentiam dandam consensus capituli, aut consilium tantum. — Objectio. — Solutio. — An Generalis aut Provincialis debeant dare hanc licentiam cum consilio capituli. — Dubium. — Responsio. —* Quæri vero potest, an requiratur consensus capituli, vel consilium tantum. Navarrus, consil. 133, indicat primum; nam dicit esse necessariam licentiam capituli; Cajetan. præcise dicit esse necessarium consilium, et nihil aliud explicat, et eodem fere modo transeunt Doctores reliqui. Et mihi videtur nihil esse addendum textui, quia res est onerosa et exorbitans a jure communi, et ideo non est amplianda. Jura autem cum volunt requirere consensum, illud expriment, ut constat ex his quæ Navarrus tractat et refert comment. 3 de Regularibus, num. 4 et sequentibus; ergo si hic etiam voluisset, expressisset. Dices, in illa disjunctione: *Cum consilio conventus vel majoris partis*, indicari necessarium esse consensum saltem majoris partis. Respondeo, potius indicari non esse præcise necessarium totum conventum ad consilium vocare, sed satis esse vocare majorem partem arbitrio Prælati. Hæc autem intelliguntur ex vi juris communis; nam in particulari servanda sunt jura religionum, si plus requirant. Quin potius in religionibus, in quibus Prælati conventualis non habet hanc potestatem, nec cum consensu capituli poterit dare hanc facultatem, quia hoc jus non intendit illis dare potestatem, sed illa supposita, ponit modum in usu illius. Ubi ergo hoc fuerit reservatum Generali vel Provinciali, ad illum pertinebit dare hanc facultatem. Sed quæres, an illi etiam indigeant consensu capituli. Respondetur, ex vi hujus textus non indigere, quia de illis non loquitur, sed tantum de proximo Prælo, ut verba textus indicant et communiter intellecta sunt; et ideo modus hic præscriptus non extenditur ad superiores Prælatos, sed unusquisque regulam suam servare

tenetur. Sed quid, si in his religionibus Prælati conventualis, licet juxta suum institutum legitime non possit, de facto det hanc facultatem cum consilio capituli? Respondetur, esto id non sufficiat juxta religiosum ordinem, ut accessus ad studium legitime fiat, videtur sufficere ad vitandam hanc censuram, quia et servatur forma hujus juris, et saltem sufficit, ut non possit illa dici temeraria violatio hujus canonis.

38. *Abbas si eat ad studium sine capituli licentia, an incurrat hanc censuram. —* Ultimo quæri hic solet, an si Prælati ipse seu Abbas sine consilio capituli eat ad studium modo supra dicto, incurrat hanc censuram. Et omnes fere communiter negant incurrere, Antoninus, 3 part., cap. 24, n. 53; Angelus, *Excommunic.*, 7, casu 27; Navarr., cap. 27, n. 133, qui plures Canonistas refert. Oppositum tamen tenet Sylvest., dict. num. 55, quia etiam Abbas habet superiorem, et ideo comprehenditur sub illo verbo: *Nisi a suo Prælo*, nam et ipse religiosus est. Addit etiam, esse parem vel majorem rationem. Sed nihilominus textus videtur loqui de religiosis subditis habentibus proximum et immediatum Prælatum localem, ut sic dicam, ut recte colligit communis opinio ex illis verbis: *Nisi a suo Prælo cum consilio sui conventus*. Unde licet fortasse Prælati aliter in eo peccet, non tamen contra hunc canonem, et ideo nec illius censuram incurret. Addo etiam similem casum adeo esse extraordinarium et rarum, ut non oportuerit speciali lege comprehendere, unde nec ad rem moralem admodum necessarius est.

39. *Magistri legum aut medicinæ, qui in suis scholis religiosos his scientiis vacantes retinent, excommunicantur. — Prima circumstantia ad hanc censuram. —* Tertio extenditur in eo cap. hæc censura ad magistros seu Doctores legum vel medicinæ, qui præsumunt in suis scholis retinere religiosos, qui habitu dimisso his scientiis vacant. Circa quam partem sunt ponderandæ singulæ circumstantiæ, quæ requiruntur, ut illa censura incurratur. Prima est, quod religiosus habitu suo dimisso studiis vacet. Unde, si habitum retineat, non incurret magister hanc censuram, licet discipulus alias peccet, et excommunicatus sit. Alia circumstantia est, quod religiosi studeant scientiis illis prohibitis, scilicet legibus et medicinæ; itaque, si audiat alias scientias, non habet locum hæc censura. Tertia est, quod scienter magister delinquat;